משנה

משנתינו עוסקת בדין המפתה שלא בפני עדים, אך הוא עצמו מודה בכך: הָאוֹמֵר פִּתִּיתִי אֶת בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, אף שאין עדים על כך, מְשַׁלֵּם בּוּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ, כיון שהודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים לחייב ממון, וְאֵין מְשַׁלֵּם את הקְנָס של חמשים שקלים, לפי שהמודה בקנס פטור.

המשנה מביאה דוגמאות נוספות לחיובי ממון וקנס: הָאוֹמֵר, גָּנַבְתִּי דבר מחברי, ואין עדים על כך, מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן עַל פִּי עַצְמוֹ, משום שהוא חיוב ממון. וְאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל שחייבה התורה את הגנב, וְלֹא תַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שחייבה תורה את הגונב שור או שה וטבחו או מכרו, לפי שאלו תשלומי קנס, והמודה בו פטור.

דוגמא נוספת: האומר הַמִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי, שחייב לשלם כופר, אוֹ שאמר המית שורי את שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, שחייב לשלם את דמי השור, חַיֵּי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, כיון שהם תשלומי ממון. אבל אם אמר הַמִּית שׁוֹרִי את עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, שחייבתו תורה לשלם שלשים שקלים, שהוא 'קנס', אֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ.

התנא מבאר את הכלל בדינים אלו: זֶה הַכְּלָל, לידע מהו קנס, כָּל הַמְּשַׁלֵּם יָתֵר עַל מַה שֶּׁהַזִּיק, כגון גנב המשלם כפל, שלשים שקלים של עבד, או חמשים שקלים של אונס ומפתה, שלפעמים התשלום גדול מהנזק, זהו קנס, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, ואילו המשלם בשיעור נזקו, הרי זה נחשב ל'ממון', ומשלם על פי עצמו.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר פתיתי את בתו של פלוני משלם בושת ופגם על פי עצמו'. מקשה הגמרא: מדוע נקט התנא דווקא אופן של פיתוי, וְלֵיתֵנִי אָנַסְתִּי את בתו של פלוני', שיש בזה חידוש גדול יותר, שנאמן לומר על עצמו שעשה מעשה פריצות שכזה.

מתרצת הגמרא: לֹא מִבַּעְיָא קָאָמַר – שנה התנא דין זה באופן שכתב את הדין המחודש יותר, עד שאין צורך לכתוב את הדין הפשוט, כלומר, לֹא מִבַּעְיָא – אין צריך לומר שהאומר אָנַסְתִּי את בתו של פלוני', דְּלֹא קָא פָּגִים לָהּ – שאינו פוגמה כל כך, שהרי אינו אומר שהסכימה להיבעל לו, דְּבודאי מְשַׁלֵּם בּוּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ. אֲבָל האומר פִּתִּיתִי, דְּקָא פָּגִים לָהּ – שבדבריו הוא פוגמה ביותר, שהרי הוא מוציא עליה לעז שהסכימה להיבעל לו, אֵימָא – היינו יכולים לומר שלֹא מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, כיון שאם נאמין לו ונחייבו לשלם בושת ופגם נחזק בכך את הלעז, שיחשבו בני אדם שהתברר לבית דין שאמת הדבר, קָא מַשְׁמַע לָן התנא, שאין חוששים ללעז, ומשלם בושת ופגם על פי עצמו.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על משנתינו וסוברת שחוששים ללעז. אומרת הגמרא: מַתְנִיתִין – משנתינו, האומרת שהמפתה משלם בושת ופגם על פי הודאת עצמו, דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא – אינה סוברת כתנא זה, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, האומר פתיתי את בתו של פלוני', לא רק מקנס הוא פטור, אלא אַף בּוּשֶׁת וּפְגָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, משום שלֹא כָּל הַיְּמֵנוּ – אין לו נאמנות, שֶׁיְּפַגֵּם בדבריו את בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, ויוציא עליה קול שזינתה.

הגמרא מבררת האם ביד הנערה למחול על הלעז. שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, לרבי שמעון החושש ללעז, נִיחָא לָהּ לְדִידָהּ מַאי – מה הדין באופן שרצונה של הבת לקבל את דמי הבושת והפגם, אף שמחמת כן יצא עליה לעז. השיב לו אביי: אף שהבת עצמה מסכימה, דִּלְמָא לֹא נִיחָא לֵיהּ לְאָבִיהָ בהוצאת לעז זה, שאף לו יש בושה בדבר, ואין הסכמת הבת מועילה. המשיך רב פפא ושאל: באופן שנִיחָא לֵיהּ לְאָבִיהָ, מַאי. השיב לו אביי: דִּלְמָא לֹא נִיחָא לְהוּ לִבְנֵי מַשְׁפָּחָה בלעז כזה. שאל רב פפא: באופן שנִיחָא לְהוּ אף לִבְנֵי מַשְׁפָּחָה, מַאי. אמר לו אביי: אִי אֶפְשָׁר דְּלֵיכָּא חַד בְּמְדִינַת חָיָם דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ – לא יתכן שלא יהא אחד מבני המשפחה הנמצא במקום רחוק, שלא יסכים ללעז זה, ואין לבית דין לחייבו בבושת ופגם, שבכך הם מחזקים את הלעז המביישם.

* * *

שנינו במשנה: 'הָאוֹמֵר גָּנַבְתִּי מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וכו', המית שורי את פלוני או שורו של פלוני, הרי זה משלם על פי עצמו'. הגמרא מביאה מחלוקת בענין חיוב חצי נזק בשור תם שנגח, האם הוא קנס או ממון, ומנסה להוכיח ממשנתינו כאחד הצדדים: אִיתְּמַר, פַּלְגָא נִיזְקָא – חצי נזק שחייבה התורה שור תם שנגח, רַב פָּפָּא אָמַר, פַּלְגָא נִיזְקָא מָמוֹנָא – 'ממון' הוא, והמודה בו חייב לשלם. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, פַּלְגָא נִיזְקָא קְנָסָא, והמודה בו פטור. הגמרא מבארת את סברותיהם: רַב פָּפָּא אָמַר פַּלְגָא נִיזְקָא מָמוֹנָא, משום דְּקָסָבַר, סְתָם שְׁוָורִים, אף שאינם מוחזקים כנגחנים, לָאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי – אינם בחזקת משומרים מלהזיק אלא רגילים ליגח, ואם לא שמרוהו הבעלים ומחמת כן נגח, הרי זו פשיעה, וּבְרֵי הוּא דְּמְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ – ומצד הדין היה ראוי לחייבו לשלם את כל הנזק, וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחָיֵים עֲלֵיהּ – והתורה היא שחסה עליו ופטרה אותו מחצי נזק, דְּאַצַּעַר תּוֹרָא – כיון שעדיין לא הועד השור ליגח. נמצא שמה שהוא חייב בחצי נזק אינו קנס אלא ממון גמור, שחייב בו מעיקר הדין.

רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, פַּלְגָא נִיזְקָא קְנָסָא, משום דְּקָסָבַר סְתָם שְׁוָורִים בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי – סתם שור מוחזק כשמור, שאינו נוגח ומזיק, וְאף שלא שמרו בעליו, בְּרִין הוּא דְּלֹא לְיַשְׁלֵם כְּלָל, וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקָנְסֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּנִינְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ – והתורה קנסה אותו לשלם חצי נזק כדי שמכאן ולהבא ישמרנו.

הגמרא מנסה להוכיח כאחד הצדדים במחלוקת מכמה משניות, ונותנת סימן לזכירת המשניות: סִימָן, חִיזִּיק – הניזק והמזיק בתשלומין, מַה – מה בין תם למועד, וְהַמִּית – המית שורי את פלוני, כְּלָל – זה הכלל כל שמשלם על פי עצמו.

הגמרא מנסה להוכיח שחצי נזק הוא חיוב ממון: תָּנַן במשנה (ב"ק יד:) לגבי שור תם שהזיק, הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין – משתתפים בתשלום. וּבְשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִיזְקָא מָמוֹנָא, הֵיינוּ דְּשַׁיְּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין – מובן שנחשב הדבר כאילו הניזק משתתף בתשלום, שהרי מעיקר הדין היה ראוי שיקבל נזק שלם, ואמרה תורה שיקבל רק חצי נזק, הרי שהמזיק משלם חצי והניזק מפסיד חצי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִיזְקָא קְנָסָא, הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ קָא שָׁקִיל – הרי אפילו החצי שהוא מקבל אינו מגיע לו מצד הדין, בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵּיהּ – וכי נחשב שהוא משתתף בתשלום הנזק ומפסיד בזה שמקבל רק חצי נזק, הלא מעיקר הדין לא היה עליו לקבל כלום.

דוחה הגמרא: אין כוונת המשנה שהניזק והמזיק משתתפים בתשלום הנזק של הנגיחה, וְלֹא נִצְרְכָה – לא הוצרכה המשנה לומר 'הניזק והמזיק בתשלומין', אֶלָּא לְעִנְיַן פָּחַת נְבֵילָה, שאם פחתו דמי הנבילה לאחר הנגיחה, קודם שהספיק למוכרה, אין המזיק חייב לשלם לו על הפסד זה, אלא המזיק משלם רק את הפחת שהיה בשעת המיתה, והניזק מפסיד את הפחת שהתווסף לאחר מכן, ובכך נחשב כאילו הוא משתתף בתשלום הנזק.

תמהה הגמרא: וכי החידוש במשנה זו הוא שפָּחַת נְבֵילָה מוטל על הניזק, הלא כבר שנינו במשנה בבבא קמא (ט:), 'כשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ', וְתָנֵינָא – ושנינו בברייתא (שם ז:) בביאור משנה זו, שבכך שכתב התנא 'תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק' שזו לשון השלמה, ולא כתב 'משלם את הנזק', הוא מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בַּנְּבֵילָה, כלומר, שהבעלים מקבלים את הנבילה בשוויה מיד לאחר הנגיחה, והמזיק משלים להם את שווי השור כשיעור שהפחיתה המיתה עצמה את שווין.

מתרצת הגמרא: הוצרך התנא לכתוב פעמיים דין זה שהבעלים מטפלים בנבילה, חָדָא בְּתָם, וַחֲדָא בְּמוּעָד. מבארת הגמרא את

המשך בעמוד פ

דברירה: **וּצְרִיכָא** – ויש צורך בכך, משום **דְּאִי אִשְׁמוֹעִינַן** דין זה רק בשור **תָּם**, היינו סבורים שרק בו הדין כן, **מִשּׁוּם דְּאַפַּתְּ לֹא אַיָּעַד** – כיון שעדיין לא הועד השור ליגח ולהזיק, וכיון שאין הבעלים פושע כל כך, אינו מפסיד גם את פחת הנבילה, אלא הניזק מפסיד, **אֲבָל בְּמוּעָד, דְּאַיָּעַד** – שכבר הועד, ופשיעת בעלים היא שלא שמרו כראוי, **אֵימָא לֹא** – שמא נאמר שאין הניזק מפסיד את פחת הנבילה, אלא המזיק. **וְאִי אִשְׁמוֹעִינַן** דין זה רק **בְּמוּעָד**, היינו סבורים שרק במועד מפסיד הניזק את פחת הנבילה, **מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ** – שהרי המזיק משלם לו נזק שלם, ואין לנו לחייבו גם בפחת הנבילה, **אֲבָל בְּתָם**, שמשלם המזיק רק חצי נזק, **אֵימָא לֹא** – שמא אין הניזק מפסיד גם את פחת הנבילה, אלא המזיק הוא שמפסידו, **צְרִיכָא** – לכך הוצרכו שתי המשניות, להשמיע שתמיד הניזק מפסיד פחת נבילה.

הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת שחצי נזק הוא ממון: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (שם טז:), **מַה בֵּין שׁוֹר תָּם שהזיק לְשׁוֹר מוּעָד שהזיק, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** וגם אינו חייב לשלם מכל נכסיו, כי אם **מִגּוּפוֹ** של השור המזיק, ואם אינו שוה כשיעור התשלום, מפסיד הניזק. **וְאילו מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם,** וחייב לשלם **מִן הָעֲלִיָּה** – ממיטב נכסי המזיק, ולא רק מגופו של השור. מסיימת הגמרא את ראייתה: **וְלֹא קָתָנֵי** – והרי לא שנתה המשנה חילוק נוסף ביניהם, **שֶׁהַתָּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ** – אם הודה שהזיק ולא באו עדים על כך, **וְאילו מוּעָד מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ,** שהרי נזק שלם הוא בודאי ממון ולא קנס, ומוכח איפוא שהמשנה סוברת שאף חצי נזק אינו קנס אלא ממון.

דוחה הגמרא: התנא של המשנה לא מנה את כל חילוקי הדינים בין תם למועד, אלא **תָּנָא** מקצת מהם, **וְשַׁיֵּיר** אחרים שלא מנה אותם.

מקשה הגמרא: **מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר** – איזה דין נוסף שייר התנא שמחמתו שייר אף דין זה, שהרי אין דרך התנא לשייר רק דין אחד. מתרצת הגמרא: **שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר,** שאם שור מועד הרג אדם, משלם בעליו כופר שלם, ואילו בשור תם שהרג, פטור הבעלים מכופר לגמרי, ואינו חייב אפילו חצי כופר.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר** אתה בא להוכיח ששייר התנא, **לָאו שִׁיּוּרָא הוּא** – אין חצי כופר נחשב כשיור לענין זה,

משום שיש טעם אחר לכך שלא שנה התנא את החילוק בין תם למועד לענין כופר, והיינו מחמת דהָא מַנִּי – כדעת מי המשנה שנויה, כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר, שור תם שהרג אדם, מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר, ונמצא שאין חילוק ביניהם לענין חיוב כופר. ואף שמועד משלם כופר שלם ותם חצי כופר, הרי זה בכלל החילוק שכתוב במשנה, שמועד משלם נזק שלם, ותם חצי נזק. נמצא שלמאן דאמר שחצי נזק הוא קנס, הדין היחיד ששייר התנא הוא תשלום על פי הודאת עצמו, שתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם.

מנסה הגמרא להביא ראיה ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתינו (ע״א), האומר הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פָּלוֹנִי ואני חייב לשלם כופר, אוֹ שאמר המית שורי את שׁוֹרוֹ שֶׁל פָּלוֹנִי ואני חייב לשלם את הנזק, חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי לָאו – האם אין משנתינו עוסקת אף בְּשׁוֹר תָּם, ומבואר שחייב לשלם חצי נזק על פי עצמו, ומוכח שחצי נזק הוא חיוב ממון ולא חיוב קנס, ומתחייב על פי עצמו.

דוחה הגמרא: לֹא – אין משנתינו עוסקת בתם, אלא רק בְּמוּעָד, שלדברי הכל חיובו הוא ממון ולא קנס, ולכן משלם על פי עצמו.

מקשה הגמרא: אם כן, שמשנתינו עוסקת רק במועד, אֲבָל בְּתָם מַאי – מה יהא הדין במודה ששורו התם הזיק, למאן דאמר שחצי נזק הוא קנס, הרי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, ואם כן קשה, אֵדְּתָנֵי – עד שהתנא שונה בַּסֵּיפָא כדוגמא לדין שבו אין אדם משלם קנס על פי עצמו את האופן של האומר המית שורי את עֲבֵדוֹ שֶׁל פָּלוֹנִי, שאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קנס שלשים שקלים עַל פִּי עַצְמוֹ, נִיפְלוֹג וְנֵיתְנֵי בְּרֵישָׂהּ – היה לו לחלק באותו מקרה עצמו של הריגת בן חורין שהזכיר ברישא, ולומר כך, בָּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם הודה ששורו הרג אדם חייב לשלם, בְּמוּעָד, אֲבָל תָּם שהרג אדם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, כיון שזהו קנס, ומודה בקנס פטור.

מתרצת הגמרא: הרי אף לדבריך היה התנא צריך לְשַׁנּוֹת מהרישא לסיפא, שברישא מדובר בתם ובסיפא במועד, וכיון שכך, כּוּלָּהּ בְּמוּעָד קָמַיְירֵי – העדיף התנא לְשַׁנּוֹת את המשנה כולה רק במועד, ולחלק בין עבד לבן חורין, ולחדש שאף במועד יש אופן של קנס, והיינו באופן שהרג שורו המועד עבד כנעני, שבזה אינו מתחייב על פי עצמו.

הגמרא מנסה להוכיח נידון זה מסיום משנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו בסוף משנתינו (ע״א), זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר עַל מַה שֶּׁחַזִּיק, כגון חיוב כפל בגנב, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, משום שהוא קנס. ויש לדייק מכך, הָא – אבל אם משלם פְּחוֹת מִמַּה שֶּׁהַזִּיק, וכגון שור תם המשלם רק חצי נזק, מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, ומוכח לכאורה שחצי נזק הוא חיוב ממון, ולכן מתחייב על פי עצמו.

דוחה הגמרא: לֹא תֵּימָא – אל תדייק מהמשנה 'הָא פְּחוֹת מִמַּה שֶּׁהַזִּיק' משלם על פי עצמו, אֶלָּא אֵימָא – כך תדייק, הָא 'בַּמֶּה שֶּׁהַזִּיק' – המשלם בשיעור הנזק בדיוק, מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, אבל כשמשלם בשיעור אחר, בין יותר ובין פחות, הרי זה קנס, ובכלל זה גם חצי נזק שהוא פחות משיעור הנזק, והוא קנס.

מקשה הגמרא: אם כן, שרק המשלם בשיעור הנזק זהו ממון, אֲבָל המשלם פָּחוֹת ממה שהזיק, מַאי, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, אם כן קשה, לֵיתָנֵי במשנה נוסח מדויק יותר, 'זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם בַּמֶּה שֶּׁהַזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ', דְּמלשון זו מַשְׁמַע גם שאם משלם פָּחוֹת ממה שהזיק, כגון חצי נזק, זהו קנס, וּמַשְׁמַע גם שאם משלם יָתֵר ממה שהזיק, כגון כפל, זהו קנס. ומדוע כתב התנא 'כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו', שזו לשון שניתן לטעות בה, ולסבור שהמשלם פחות ממה שהזיק, זהו ממון ומשלם על פי עצמו. אומרת הגמרא: תְּיוּבְתָּא – אכן זו פירכא על הסובר שחצי נזק הוא קנס, כיון שמדיוק משנתינו ניתן ללמוד שזהו חיוב ממון.

הגמרא פוסקת את ההלכה: וְהִלְכְתָא, פַּלְגָּא נִיזְקָא קְנָסָא, ואינו משלם על פי עצמו.

תמהה הגמרא: תְּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָא – איך יתכן שמצד אחד אנו פורכים את שיטת הסובר שחצי נזק הוא קנס, ומצד שני אנו פוסקים הלכה כדבריו. מתרצת הגמרא: אִין – אכן, אנו פוסקים כמותו על אף שהקשינו עליו ממשנתינו, שהרי טַעֲמָא מַאי אִיתּוֹתַב – מה היתה הקושיא עליו מהמשנה, מִשּׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי שקנס הוא 'כל שאינו משלם בְּמֶה שֶּׁהַזִּיק', שישתמע מכך שאף המשלם פחות ממה שהזיק זהו קנס, ואין זו קושיא כל כך, שהטעם שלא כתב כן התנא הוא משום דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ – שאין זה כלל קבוע השייך בכל מקום, בֵּינָן דְּאֵיכָּא – שיש חיוב תשלום חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת – בהמה שהתיזה צרורות מתחת רגליה בדרך הילוכה והזיקה, שמשלם חצי נזק, דְּהִלְכְתָא נְמִירִי לָהּ – שהלכה למשה מסיני היא דְּחיוב זה מָמוֹנָא הוּא, כיון שזו תולדה של 'רגל' שהוא ממון, מְשׁוּם הָכִי לָא קָתָנֵי שכל שאינו משלם כמה שהזיק זהו קנס, כדי שלא ישתמע שאף חיוב צרורות הוא כן. וממילא ניתן לומר שבאמת חיוב חצי נזק של שור תם הוא קנס, ואין לדייק מלשון המשנה שהמשלם פחות ממה שהזיק זהו חיוב ממון.

הגמרא מבארת כיצד נוהגים למעשה בענין תשלומי חצי נזק של תם. אומרת הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ שההלכה היא דפַּלְגָּא נִיזְקָא קְנָסָא, אם כן, הָאי כַּלְבָּא דְּאָכַל אִימְּרֵי – כלב שחנק טלאים ואכלם, וְכֵן שׁוֹנְרָא דַּאֲכִיל תַּרְנְגוֹלֵי רַבְרְבֵי – חתול שאכל תרנגולים גדולים, שאין דרכם בכך ומְשׁוּנֶּה הוּא היזק זה, וכל נזק משונה הוא תולדה של קרן, ובשלשת הפעמים הראשונות משלם חצי נזק שהוא קנס, וְלכן לֹא מַגְבִּינַן – אין גובים אותו בְּבָבֶל, כיון שאין שם דיינים שהוסמכו על ידי הסנהדרין הגדולה שבירושלים, ובקנס כתוב (שמות כב ח) 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים' שמשמע דיינים סמוכים. אֲבָל אם אכל החתול זוֹטְרֵי – תרנגולים קטנים, אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכו בכך, וזו תולדה של שן שמשלמת נזק שלם, וממון הוא ולא קנס, וּלכך מַגְבִּינַן נזק זה בבבל, כיון שאין צריך לזה דיינים סמוכים.

ממשיכה הגמרא לבאר את דין הקנס: וְאִי שאין גובים חצי נזק בבבל לפי שהוא קנס, מכל מקום אִי תָּפֵס הניזק, אַקְבְּעוּ לִי זִמְנָא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – תקבעו לי זמן שבו יתחייב המזיק לעלות עמי לארץ ישראל, לדון בבית דין סמוכים שבכוחם לחייבו קנס, מַקְבְּעִינַן לֵיהּ – קובעים לו זמן ומחייבים את המזיק לעלות עמו לארץ ישראל. וְאִי לֹא אָזֵיל – ואם המזיק אינו רוצה ללכת עימו, מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ – מנדים אותו, עד שינהג כחיובו ויעלה לארץ ישראל.

הגמרא מבארת שבכלב או חתול אלו יש דין נוסף. אומרת הגמרא: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם המזיק רוצה לעלות לארץ ישראל בין אינו רוצה, מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ למזיק מצד אחר, משום דְּאָמְרִינַן לֵיהּ סָלֵיק הֲוֵיקָךְ – סלק את המזיק שברשותך, והיינו את אותו כלב או חתול שהזיקו בצורה משונה, וחיוב זה הוא מִדְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מְנַיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שיכול לגרום נזק, וְכֵן לֹא יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ [–חלש ועשוי להשבר בקלות] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ח) 'וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ'.

הדרן עלך אלו נערות

פרק רביעי – נערה שנתפתתה

הפרק שלפנינו דן בארבעה ענינים: א. בתחילת הפרק נמשך עדיין הנידון של הפרק הקודם בענין קנס של אונס ומפתה, ומבואר מי מקבל את תשלומי הקנס. ואגב כך מובאים דיני אב שקידש את בתו, מי זכאי בממון כתובתה. ב. דיני 'מוציא שם רע', בעל שהוציא שם רע על אשתו שזינתה לאחר האירוסין. ג. זכויות וחובות שיש לאב בבתו בקטנותה ובנערותה, וכן זכויות וחובות שיש לבעל כלפי אשתו. ד. החובות של הבעל כלפי אשתו הבאים בתורת 'תנאי בית דין', שכל הנושא אשה עושה זאת על דעת כן.

משנה

שנינו במשנה לעיל (לט.) שהמפתה נותן שלשה דברים והאונס

המשך בעמוד צח

ארבעה, המפתה נותן בושת ופגם [–נזק] וקנס, מוסיף עליו אונס שנותן את הצער. המשנה מבארת למי משולמים חיובים אלו: **נַעֲרָה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה, בּוֹשְׁתָּהּ וּפְגָמָהּ וְקְנָסָהּ** שהמפתה חייב בהם, הרי הם **שֶׁל אֲבִיהָ**, ותשלום **הַצַּעַר** שנוסף עליהם **בִּתְפוּסָהּ** – באונסה, אף הוא ניתן לאביה.

המשנה מבארת באלו אופנים שייך הקנס לאב או ליורשיו, ובאלו אופנים הקנס שייך לבת: **עָמְדָה** הנערה **בַּדִּין עַד שֶׁלֹּא** – קודם שמת **הָאָב**, וחייבו בית דין את האונס או המפתה לשלם את הקנס, **חֲרֵי הֵן** [–דמי הקנס] **שֶׁל אָב**, וכמו שהתבאר שהתורה זכתה לו את הקנס, ולכן אם **מֵת הָאָב** לאחר מכן, **חֲרֵי הֵן שֶׁל הָאַחִין** של הנערה, שהם יורשי האב, כיון שלאחר שנפסק הדין שייכת זכות הקנס לאב, אף שעדיין לא שילמו לו, והוא מוריש זכות זו לבניו.

לֹא הִסְפִּיקָה הנערה **לַעֲמוֹד בַּדִּין עַד שֶׁמֵּת הָאָב**, ולאחר מיתתו חייבו בית דין את האונס או המפתה לשלם את הקנס, **חֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ**, כיון שלא זכה בהם האב בחייו, שהרי אין חיוב קנס קודם העמדה בדין.

עָמְדָה הנערה **בַּדִּין עַד שֶׁלֹּא בָגְרָה**, וחייבו בית דין את האונס או המפתה לשלם את הקנס, **חֲרֵי הֵן שֶׁל אָב**, שהתורה זכתה לו תשלום זה, ואם **מֵת הָאָב** לאחר מכן **חֲרֵי הֵן שֶׁל אַחִין**, כיון שכבר זכה בהם האב בחייו [אף שעדיין לא שילמו לו בחייו], ועתה בניו יורשים אותו כמו את שאר נכסיו.

לֹא הִסְפִּיקָה הנערה **לַעֲמוֹד בַּדִּין עַד שֶׁבָּגְרָה**, ועמדה עתה בדין לאחר שבגרה ויצאה מרשות אביה, **חֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ**, ולא של אביה, אף אם הוא חי, לפי שאין חיוב קנס קודם העמדה בדין, ובעת החיוב היא בוגרת ועומדת ברשות עצמה לזכות בקנס.

רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק **וְאוֹמֵר**, אפילו אם עמדה בדין בחיי האב, מכל מקום **אִם לֹא הִסְפִּיקָה לִגְבוֹת** את תשלומי הקנס **עַד שֶׁמֵּת הָאָב, חֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ** כיון שלא זכה בהם האב בחייו.